

ای بیا

باقیات صالحات

قصیدہ خیر مقدم تہنیت

از ارشادات شیخ الہند حضرت مولانا محمود حسن دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

ذیل میں ہم حضرت شیخ الہند رحمۃ اللہ علیہ کے اُس فارسی قصیدہ کو خالص کر کے سادہ سادہ مہل کرتے ہیں جو حضرت مرحوم نے امیر حبیب اللہ شاہ مرحوم دلی افغانستان کے درو دہندوستان پر ۱۹۰۶ء کے اواخر یا ستمبر کے اوائل میں تحریر فرمایا تھا۔ یہ قصیدہ اب تک کیسے طبع نہیں ہوا۔ ہم مولانا عمر طیب صاحب ہتم دارالعلوم دیوبند کے شکر گزار ہیں کہ موصوف نے خانقاہ قمانہ بھون میں اصل سے نقل کر کے اس کو ہمارے پاس ارسال فرمایا ہے، اب اگرچہ دنیا میں نہ حضرت شیخ الہند ہیں اور نہ امیر حبیب اللہ شاہ دونوں مرحوم ہو چکے۔ لیکن اس قصیدہ میں حضرت آقاؤں نے نطیوں و شیریں زبان میں جن دلی جذبات ملی و اسلامی کا اظہار فرمایا ہے۔ آج اسنے برسوں کے بعد بھی مسلمانوں میں ان سے حرارت دینی و ایمانی پیدا ہو سکتی ہے اور اس سے بخوبی اندازہ ہو سکتا ہے کہ ہندوستان میں روایات اسلامی کی پامالی کا منظر شیخ الہند کو کس درجہ آتش زیر پا رکھنا تھا وہ کس طرح اسلام کی نشاۃ ثانیہ کے لئے ہر وقت تڑپتے رہتے تھے۔ ان جذبات کو لطف بیان اور قدرت کلام نے اور چار چاند لگا دیے ہیں۔

(برہان)

فردہ شوکت اسلام و درودم رواں آمد
 بہ اسلامیائے آمد شد ایمانیاں آمد
 بنگلے سوئے بحر و غیر سوئے نیشاں آمد
 فردغ اختر مابین و نورِ عالم بسنگر
 فطرتی لک زہر و برب رو عانیاں رفتہ
 امیر حق پسند و مکملہ داں فضل خداوندست
 بود ظل الہی قمران مہرباں بر خلق
 بقل و تخت گرفتار ہے خوش آمدے تاج و تخت
 وجود خسر و حامی دین حقا است در عالم
 بزحر ابرہہ میسان و دکنائیاں یوسف
 بخوش خرمی و شادمانی صوفی و مولا
 ہاں آتش کہ کفار سیرہ را کہ دغا کستر
 تعالیٰ اللہ آمد از در ما معدلت کیستہ
 شہنشاہے کہ بر بہائے جاں از عالم حلومی
 حود و جود جایش گشت معن و ماتم طائی
 ز عدش شمع بر پردانہ شد نار فلیس اللہ
 ز انفاس نفیس میسر عالمجاہ من کاہل
 ز بانس بادل اور در رضائے حق شد کیدل
 سکنے ہندوستان شاید عیب اللہ خاں آمد
 امیر خسرواں آمد شد گیتی ستاں آمد
 ملک ہند یعنی دالمی کا بلستان آمد
 سراج بخت و دیں بر سر مایہاں آمد
 ایتم اہل و سلا کلام انس و جان آمد
 ز فضل او امیر حق پسند و مکملہ داں آمد
 فدائے رحمت او قمران مہرباں آمد
 امیر مابقل پسیر و با تخت جواں آمد
 محمد شہنشاہے دین حق را پاسبان آمد
 بجوئے خشک آب و درجن ہر رواں آمد
 ز شوق نغمہ سنجی در شمار شاعران آمد
 بہندشاں ہے سیرانی لب تشہماں آمد
 کہ ہر خوان سخائش راہ و پردیں مہماں آمد
 سنین مقدس در ہند تاج خسرواں آمد
 سبق گیراں ز عدش سحر و نو شیر داں آمد
 پئے کھٹک ہیں بال و پر باز آشیان آمد
 برائے دولت و دین داناں لالہاں آمد
 دل او بانوہاں در ذکر مولیٰ ہزبان آمد

کنش را چون لبش بر اہل عالم حکمراں بستی
 لب او در سخن بچوں کنش گوہر نشاں آمد
 لبش گوہر نشاں دینخ او را سر نشاں نامند
 کت او ز رنشاں و قدر او انگر نشاں آمد
 شہ تیغ آزمائی کو بربیش بر لب دشمن
 بجائے نعرہ ہل من مبارز الاماں آمد
 عدد و برخت جانی نازد و غافل نمی داند
 کہ این سختی برائے تیغ او سنگ نشاں آمد
 نیازی سوئے درخ و خود چوں آرد بکستے
 کہ گرد شہلے تیغ اسپ را بر گنواں آمد
 نثار و احتیاج کثرت فوج و سپہ ہرگز
 خوش اقبالیکہ او را فتح و نصرت ہمنان آمد
 خیال خام حاسد و درکن تویق سلطانی
 نمی بینی ہو از بارگاہ کن نکاں آمد
 ز دام عنکبوت اندیشہ کا مد بہ شہبازے
 بشا ہنشہ ہاں خونے ز کید حاسداں آمد
 ز قدر و شوکت سلطان کہ قلیش خدا دادست
 دل حاد چنواں سوخت دوسے از دہاں آمد
 قلوب مومناں چوں جائے آؤ آمد غلط بنود
 اگر گوئی مکنش خوبتر از لا مکاں آمد
 عجب دارم سہرا پا حیرتم عورتا شایم
 کہ تیر آرزوئے ماغریباں بر نشاں آمد
 پاہن حق بجا آرم فسردغ بخت را ناام
 ز ذکر احتساب او کہ در تہمانہ ہارفتہ
 ہاں زندے کہ برا و ضلع زاہد طعنائو زد
 بکفر و زندقہ خوانید بر بندید محملا
 کہ امت ہیں زمین اگرہ از با بوس او
 گمانم شد رجوع یقین کو کہ وہ گرد و راں
 قرآن نیریں را بر فلک باشد عجب بنود
 بہار گلشن صدق و مودتہ را تا شاکن
 لب او در سخن بچوں کنش گوہر نشاں آمد
 کت او ز رنشاں و قدر او انگر نشاں آمد
 بجائے نعرہ ہل من مبارز الاماں آمد
 کہ این سختی برائے تیغ او سنگ نشاں آمد
 نیازی سوئے درخ و خود چوں آرد بکستے
 کہ گرد شہلے تیغ اسپ را بر گنواں آمد
 نثار و احتیاج کثرت فوج و سپہ ہرگز
 خوش اقبالیکہ او را فتح و نصرت ہمنان آمد
 خیال خام حاسد و درکن تویق سلطانی
 نمی بینی ہو از بارگاہ کن نکاں آمد
 ز دام عنکبوت اندیشہ کا مد بہ شہبازے
 بشا ہنشہ ہاں خونے ز کید حاسداں آمد
 ز قدر و شوکت سلطان کہ قلیش خدا دادست
 دل حاد چنواں سوخت دوسے از دہاں آمد
 قلوب مومناں چوں جائے آؤ آمد غلط بنود
 اگر گوئی مکنش خوبتر از لا مکاں آمد
 عجب دارم سہرا پا حیرتم عورتا شایم
 کہ تیر آرزوئے ماغریباں بر نشاں آمد
 پاہن حق بجا آرم فسردغ بخت را ناام
 ز ذکر احتساب او کہ در تہمانہ ہارفتہ
 ہاں زندے کہ برا و ضلع زاہد طعنائو زد
 بکفر و زندقہ خوانید بر بندید محملا
 کہ امت ہیں زمین اگرہ از با بوس او
 گمانم شد رجوع یقین کو کہ وہ گرد و راں
 قرآن نیریں را بر فلک باشد عجب بنود
 بہار گلشن صدق و مودتہ را تا شاکن

وداد و اتحاد ہر دو دولت باد مستحکم باخلاصے و انصافیکہ شایان شہاں آمد
عزیز ار ہر کار خود کند گو در شکر باشد؟
بگو ششم این مہما از لب پیر نغاں آمد

تومی گوی کہ نصر اللہ غاں رفتہ سو کو لندن بیا بنگر ہند شاں حبیب اللہ غاں آمد
کند ہند و ستاں گز غور پور پکن انکار شہ ملک خدا داد اندراں باعد شاں آمد
نزد دل حضرت آدم ہند از غلہ باور شد چو دیدم شاہ سوئے آوز کابل شاہاں آمد
سکندر بارگاہا دیں پناہا مشتری جاہا کہ خاقانی بہرحسب اکن و کج زباں آمد
نہ پندارین کہ این مور فیضی بے سر و برگے بایں بے مانگی نزد سلیمان مرغ خواں آمد
نہ ملک و مال می خواہ نہ باعزت سر و دار برائے عرض حالے بردت این شہاں آمد
جدید این فلسفہ تا طرح خود انداختہ در ہند چہا ظلیکہ بردیں از سفسیمان زباں آمد
ز معنولات بے ہرہ ز معنولات بے مایہ بےادات و باستقرائے ناقص کار شاں آمد
رسالت را کہے منکر کہے گوید نبی ہستم کہے از وسط ہند آمد کہے از قادیان آمد
وجود و دوزخ و جنت ملک جن قیامت نیز بان غول و نابش لغو باطل پیش شاں آمد
لما زور و زورہ و عمرہ زکوٰۃ و حج بیت اللہ ہجتم شاں (خدا یا کہ ربادا) را یگان آمد
نزد دل دمی و معراج و ظہور معجزہ ہیہات بزعم گمراہاں افسانہائے پاشاں آمد
حدیث و فقہ و تفسیر و ہمہ احکام شرعیہ بنزد ماکاں بے اعتبار دے نشان آمد
علوے را کہ فخر الانبیاء میراث خود گفتہ ز تندی حوادث در بہار اود خواں آمد
علوم دین کہ تفسیر و حدیث و فقہ شد نامش چو کالائے زبون و بیج کاسدہ ایگان آمد
علوے را کہ ختم المرسلینش چل نہ مودہ وقاحت ہیں کہ بر علم نبی خشک زباں آمد

(میرزا علی)
(نہالے دوشاں)

زقرآن حکم لا کر اہ فی الدین یادشاں ماندہ
ستمہائے کردہ برسر اسلام اعدائش
من از بیگانگان ہرگز نمی نامم کہ بر جانم
ستمہائے عزیزاں آہنجاں زار و زبوم کم کرد
زاقوال نبی الدین کیستہ بر زباں آمد
ہزاراں باززاں افزوں زلواں تھاں آمد
بلاہائے کشدنازل ز دست دوتاں آمد
کہ فریادم شنید غیر و بر من ہر باں آمد

ہنرمندان انگشتاں کہ آئین جہاں بائی
پئے ریح ترقی غالبش گشت ہندوشتاں
بسعی خویش داد و دانش آں چاں دادند
برگم و بوچاں آرزندایں زال فانی را
ہیں دنیا کہ اورا جیفہ و ہو و لعب خوانند
خاں بر خال و خط زال دنیا دل چاں دادند
بہرامے چاں دادند آزادی کہ دوسرا
چاں شد نیک و بد پابند آزادی دے قیدی
تو دین و احکام خدا آزاد طعاب را
سبک سر آہنجاں بر خط حکم نفس بہنادند
یکایک رقبہ اسلام از گردن بردن کردند
بزعم خویش ہر دنیا پرستے عبد دینا کے
سرائے فانی و دار بلاکش بجن فرمودند
تقصب قید مذہب را کہ میدانند میدانند
چاں بستہ کہ ہندوشتاں محمود شہاں آمد
برائے مرغ آزادی چہ نیکو آفیاں آمد
کہ از نمیش ہندوشتاں ہا بہ خواں آمد
ہوسنا کے کہ سوش دید آتش در دہاں آمد
پنجم تنگ چنہاں چوں بہشت جاوداں آمد
کہ ذکر و فکر دین در دل بگنبد گردگاں آمد
کہ خار و سبزہ ہم آزاد چوں سرور واں آمد
کہ بے طوق لے عجب جید رگائے قمریاں آمد
غذاب تاب فرسا داغ دل سپاں آمد
کہ پابندی مذہب نزدشاں سنگ گہاں آمد
بل جوش جنوں آمیز آزادی چنہاں آمد
برائے غارت دین متیں جنگیر خاں آمد
ز رفع قید مذہب پیش شاں بلوغ خاں آمد
کہ با اتحاد ایں آزادی او تو ماں آمد

(۱)
چاں

چو ذرمہ کہ از غور شید آمد بچنان در مند
 ترقیات و آزادی زیورپ ارمنان آمد
 چہ دندان در جگر افشودہ باشم از غم و حسرت
 چو بینم گلشن اسلام پا بالی خستہ اس آمد
 سنگ دنیا کند بر اہل دین گر چہ رہد سینہا
 عجب نے ہر گسے در کوخود شیر نہاں آمد
 چہ خوش فرمود اس وانا دل شیر از حق بینی
 بدی کردن بمقبولان نکوئی بامداں آمد
 زمر دوس در میں و دشمنان دوستان صد حیث
 بلم دیں چہ گویم دور باش از ہر کراں آمد
 نہ غمخوارے نہ یاسے کس ہنس و کس غمخزانہ
 ہاں ملکہ مداحش خدائے دو جہاں آمد

زہر سوتیل کردہ دل گرفتہ چشم بر بستہ

نگاہ آرزویش جانب شاہ شہاں آمد

علوم دین و دانش التفاتے خاص بخوانند
 ز سلطانیکہ ناش بہر اودشاں خزر جاں آمد
 سرائے خلصان با صفا زدیم کہ نزدین
 کسے نازید براغیار کزدیوانگاں آمد
 مہر اس حال زار ماہیتدستیم و پانگ است
 ز دستم خیر و پام سیر شاہچوں نواں آمد
 ز خوف فتنہ ہائے حاسداں ضبط نفس کردم
 ز بیانی دیگر نہ بار بار برب نفاں آمد
 کنوئیں چوں خروہ فیض قدوم نشہ نہاںم برد
 بامیدیکہ دارم این شیدم بزر باں آمد
 بفریادم رسد گر شہ بود شایان اودرنہ
 بگویم آنچه در تقدیر مابودہ ہماں آمد
 مدہ زحمت غموشی ورنہ دیگر دامن لب
 کہ شاہنشاہ عالیجاہ مانا گفستہ داں آمد
 الہی رحمت و فضل تو برے باد و بر آتش
 چنان کہ بر غریبان و رعایا مہرباں آمد

نگمداش ز کید حاسد گندم نایاب

کہ اوحائی علم و دیں دیں دو زبان آمد